БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антонів Г. Особливості інтерактивного навчання / Г. Антонів // Школа: для заступників директорів і не тільки. – 2013. – № 9. – С. 32–36.
2. Гладун Ю. Підвищення ефективності навчального процесу / Ю. Гладун, К. Скрібцова // Відкритий урок. – 2013. – №11. – С. 24–29.
3. Грибанова К. И. «Персональная» грамматическая компетенция: миф или реальность? / К. И. Грибанова // Иностранные языки в школе. – 2013. – № 3. – С. 17–19.
4. Казачінер О. С. шляхи підвищення ефективності та якості уроку іноземної мови / О. С. Казачінер. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 112 с.
5. Козакевич О. О. Сучасні інтерактивні методи навчання для формування граматичної компетенції студентів спеціальності соціальної роботи / О. О. Козакевич – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
6. Косяк Н. Інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище / Н. Косяк // Відкритий урок. – 2013. – № 7–8. – С.34–40.
7. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова [та ін.]. – К.: ВІД «Академія», 2010. – 328 с.
8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; [за ред. О. І. Пометун]. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
9. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / О. Пометун // Рідна школа. – 2007. – № 5. – С. 46–49.
10. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови / В. Редько // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 28–36.
11. Сільченко Л. М. Інтерактивні технології навчання в дії / Л. М. Сільченко // Педагогічна майстерня. – 2013. – № 11. – С. 35–41.
12. Watcyn-Jones P., Howard-Williams D. Grammar 1: Games and activities. – Penguin English, 2001. – 136 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дуброва Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, учитель англійської мови, гімназія № 9 Кіровоградської міської ради, Кіровоградської області.

Коло наукових інтересів: формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку

УДК 378.1:355.58

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Ольга ДЯЧКОВА (Черкаси)

Актуальність теми. Надзвичайні ситуації здійснюють значний вплив на соціальні, економічні, політичні та інші процеси у суспільстві. Тому державне управління в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру є однією з важливіших функцій держави щодо забезпечення стійкого розвитку та національної безпеки країни. Психологічні та матеріальні наслідки надзвичайних ситуацій природного, техногенного та соціального характеру дедалі більше привертають увагу науковців. Сучасні соціально-економічні умови діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби актуалізують проблеми відчуття небезпеки, обмежених можливостей, зняття емоційної напруги та як наслідок - їх професійної деформації. Тому дослідження психологічних особливостей діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби у надзвичайних ситуаціях є досить актуальною темою. Дослідження, що присвячені вивченню індивідуально-психологічних і особистісних характеристик фахівців ризиконебезпечних професій є перспективними і актуальними на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення психологічних особливостей діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби у надзвичайних ситуаціях займалися науковці В. Абабков, М. Перре, Г. Бондар, А. Майборода, Я. Радиш, А. Терент'єва, В. Розов, Б. Смирнов, О. Долгополова, О. Тімченко, Є. Школяр. В працях перелічених науковців особливу увагу приділено вивченню проблемних питань психологічної стійкості, стресостійкості, негативних психічних станів фахівців оперативно-рятувальної служби.

Метою наукової статті є дослідження психологічних особливостей діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби в надзвичайних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвиток психології поведінки в умовах надзвичайних ситуацій з кожним роком набуває все більшого значення і викликає неабияку зацікавленість багатьох дослідників. Проте, до цих пір поведінка фахівців в умовах надзвичайних ситуацій не є достатньо вивченою.

Г. Бондар визначає психологічні особливості діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби. Особливі вимоги до діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби пов'язані з такими умовами діяльності (рис. 1) [2].

Рис. 1. Вимоги до фахівців в умовах надзвичайних ситуацій

На фахівців ризиконебезпечних професій діє ряд факторів, кожен з яких чинить специфічний вплив на діяльність і поведінку особистості. Однак, існують загальні закономірності діяльності в надзвичайних ситуаціях:

1) в умовах надзвичайних ситуацій спостерігається 3 види психічного навантаження – емоційне, неемоційне та змішане. Емоційне навантаження з'являється під впливом емоційних чинників, які породжують відчуття тривоги, страху, ризику тощо. Неемоційне психологічне навантаження з'являється в умовах з підвищеними вимогами до розумових та фізичних здібностей. Змішане психологічне навантаження визначається різною часткою емоційного компоненту в загальній структурі;

2) емоційні умови формують зміну працездатності її зростання або зниження, що є характерним для умов особливих психологічних навантажень. В певних випадках можна спостерігати втрату трудових навиків;

3) зміна трудової здатності перебуває в залежності від індивідуальних особливостей фахівця, перш за все від особливостей його нервової системи. Фахівці із стійкою нервовою системою є більш підготовленими до психологічних навантажень. Фахівці з нестійкою нервовою системою доволі часто піддаються психологічним перевантаженням. Вони часто розгублюються і мають меншу надійність у виконанні роботи [6].

Також виконання завдань під час психологічних навантажень відбувається в умовах постійної загрози життю. В цих випадках часто виявляються стійкі риси характеру, психологічні установки працівника.

На думку В. Розова, психологічне забезпечення призначене для проведення комплексу соціально-психологічних, психологічних і психофізіологічних заходів, спрямованих на підвищення адаптивності до стресу, формування індивідуальної і групової професійної надійності і забезпечення безпеки діяльності в екстремальних умовах [5].

Система психологічного забезпечення діяльності включає такі основні підсистеми (блоки) (рис. 2).

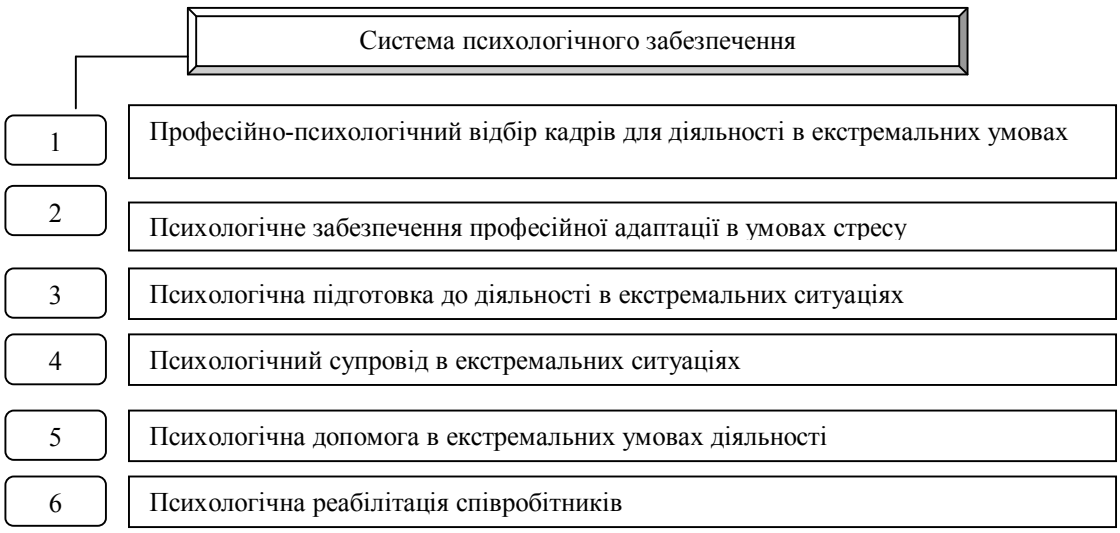

Рис. 2. Основні підсистеми психологічного забезпечення [5]

Проблема професійного психологічного відбору фахівців екстремального профілю є однією з головних у системі психологічного забезпечення діяльності в надзвичайних ситуаціях. Її ефективне вирішення багато в чому визначає підвищення надійності діяльності, зниження травматизму, оптимізацію процесу адаптації, зниження плинності фахівців на етапі навчання, психопрофілактику професійного стресу тощо.

Отже, можемо зробити висновок, що психологічне забезпечення діяльності працівників оперативно-рятувальної служби – це система соціально-психологічних, психологічних і психофізіологічних заходів, спрямованих на оцінку і прогнозування адаптації, індивідуальної і групової надійності, безпеки діяльності в екстремальних ситуаціях, психопрофілактику і психокорекцію неадаптивних психічних і психофізіологічних станів з метою оптимального використання індивідуальних адаптивних ресурсів і здібностей для підвищення ефективності діяльності, збереження і відновлення психічного й соматичного здоров'я.

Підвищення ефективності психологічного забезпечення діяльності працівників оперативно-рятувальної служби передбачає вирішення ряду завдань, основними з яких в науковій літературі визначають:

- формування оперативної системи управління в надзвичайних ситуаціях;
- професійна освіта та підготовка майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби.

В умовах формування системи психологічного забезпечення діяльності працівників оперативно-рятувальної служби досить важливою та специфічною є проблема оцінки ефективності та адекватності функціонування систем оперативного управління надзвичайними ситуаціями. На відміну від управління промисловістю, сільським господарством, побутовим обслуговуванням тощо, ефективність функціонування яких оцінюється продуктивністю, якістю продукції, прибутком, видатками, ефективність функціонування систем оперативного управління за умов надзвичайних ситуацій повинна оцінюватись дієвістю та результативністю. Дієвість є стратегічним показником і слугує для оцінювання ступеня досягнення системою мети, поставленої перед нею, рівня завершеності робіт, що вимагаються. За оцінювання дієвості потрібно враховувати виконання всіх необхідних робіт згідно з характером розвитку надзвичайної ситуації і стратегією ліквідації її наслідків: чи вони ефективні, чи досягаються результати потрібної якості, чи це відбувається вчасно. Щоб визначити дієвість, необхідно порівняти ступінь виконання планових робіт, тобто порівняти те, що було необхідно зробити з тим, що вже зроблено. Результативність за суттєвої дієвості є оперативно-тактичним показником, який відображає поточні характеристики рівня виконання робіт [4].

Система оперативного управління за умов надзвичайних ситуацій покликана не тільки забезпечити підвищення індивідуальної та загальної продуктивності праці кожного фахівця, але й згуртувати всіх фахівців для досягнення спільної мети, прагнути їх активної участі в реалізації оперативних планів ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Однією з головних вимог до системи управління в умовах надзвичайних ситуацій є вимога щодо її високої оперативності. При ліквідації надзвичайних ситуацій необхідно вести ретельний облік балансу часу, порівнюючи наявний час з динамікою розвитку надзвичайних ситуацій та обчислюючи його резерв або дефіцит. З цією метою під час управління ліквідацією надзвичайних ситуацій слід розглядати два види часу - наявний і потрібний, що знаходяться в протиріччі. Наявний час - час, в який слід вкластися під час здійснення будь-якого заходу, щоб забезпечити його успіх, тобто це той час, який визначається динамікою розвитку надзвичайних ситуацій та її негативних наслідків або встановлюється вищим керівництвом у вигляді деякого директивного рівню, зазвичай також такого, що залежить від динаміки розвитку надзвичайних ситуацій. Потрібний час - час, необхідний для проведення якогось заходу з урахуванням рівня підготовки, забезпеченості та стану системи [4].

Сприятливим вважається такий баланс часу, коли потрібний час не перевищує наявного. Чим більша різниця між наявним і потрібним часом, тим більше резерв часу для компенсації непередбачуваних обставин, елементів вірогідності та невизначеності. У тому випадку, коли потрібний час виявляється більшим ніж наявний, утворюється дефіцит часу, що не дозволяє виконати запланований обсяг робіт або виконати його з тією ефективністю, яка передбачалася.

У побудові функціональних блок-модулів психологічної підготовки О. Тімченко спирається на концепцію структури адаптивності до стресу, рівні, механізми та причини виникнення стресових станів. Систему цих блок-модулів наведено в таблиці 1 [7].

Таблиця 1

Основні складові формування структури адаптивності до стресу

Назва блок-модуля	Основні завдання	Методи
Інформаційно-психологічна підготовка (формування професійно важливих знань).	Ознайомлення з видами психічних і психофізіологічних станів, що виникають в екстремальних умовах, причинами і механізмами їх виникнення, системою психологічної підготовки тощо.	Лекції, бесіди, навчально-методичні семінари.
Психофізіологічна підготовка	Контроль і регуляція психофізіологічного й соматичного компоненту стану, оволодіння навичками управління мимовільними фізіологічними функціями, релаксації, мобілізації, самонавіяння, стрес-резистентного дихання та концентрації.	Психологічний і психофізіологічний тренінг релаксації, БОС-регуляції, аутогенного тренування, мобілізаційного й розслаблюючого дихання, медитації, десенсибілізації тощо.
Сомногенна підготовка	Оволодіння навичками оптимізації, психогігієни сну й управління власними сновидіннями шляхом їх аналізу й усвідомлення, долання нічних кошмарів тощо.	Тренінг оптимізації й психогігієни сну, аналізу тривожних сновидінь і нічних кошмарів тощо.
Когнітивно-емоційна підготовка.	Оволодіння навичками стрес-резистентного адаптивного мислення, оптимістичного когнітивного стилю й оздоровчої візуалізації.	Тренінг адаптивного стрес-резистентного мислення (SRT), саногенного, позитивного мислення, оздоровчої візуалізації.
Асертивно-комунікативна підготовка.	Формування впевненості й самоствердкуючої комунікативної поведінки в екстремальних комунікативних ситуаціях.	Тренінг асертивності.
Таймінг. Блок самоорганізації часу життя.	Оволодіння навичками самоорганізації часу власного життя для виконання професійних завдань.	Тайм-менеджмент.
Контрольний блок.	Перевірка готовності до дій в умовах професійного стресу й ризику.	Тестовий контроль знань, умінь, навичок і якостей.

Ми виокремлюємо два рівні психологічної підготовки: базовий і оперативний. Базовий рівень спрямований на формування психологічної готовності до широкого спектра стресогенних ситуацій діяльності. Базова психологічна підготовка здійснюється одноразово.

Оперативний рівень підготовки має забезпечити формування готовності до дій в конкретних стресових ситуаціях діяльності. Здійснюється щоразу перед виконанням професійного завдання в надзвичайній ситуації.

Психологічна підготовка до діяльності в екстремальних ситуаціях, оцінка й прогнозування готовності до дій в умовах професійного стресу й ризику є одним з пріоритетних напрямів психологічного забезпечення [1].

Психологічна підготовка – це спеціально організований цілеспрямований процес формування професійно важливих якостей (адаптивність до стресу, професійна надійність) і професійно важливих знань, умінь і навичок адаптивної копінг-поведінки, управління неадаптивними і дезадаптивними станами, що виникають в екстремальних і надзвичайних ситуаціях професійної діяльності. Результатом психологічної підготовки є готовність до безпомилкових, ефективних дій в умовах професійного стресу й ризику з мінімальними витратами адаптивних ресурсів. Предметом психологічної підготовки, відповідно, є розвиток адаптивних здібностей до стресу [1].

Психологічна готовність до дій в екстремальних умовах є метою й результатом психологічної підготовки. Вона складається з двох системних блоків: 1) функціональної готовності, що припускає сформованість професійно важливих знань, умінь і навичок адаптивного копінгу й управління станами;

2) особистісної готовності, що включає сформованість і розвиненість адаптивних індивідуально-психологічних і індивідуально-психофізіологічних властивостей.

Висновки. Отже, в дослідженні було визначено, що психологічне забезпечення діяльності в надзвичайних ситуаціях — це цілісна система, основними рівнями якої є: соціально-психологічний; власне психологічний; психофізіологічний. Це система оперативного й адекватного використання сучасних досягнень і можливостей різних теоретичних і прикладних галузей психології (загальної, соціальної, медичної, юридичної, військової, психології діяльності в особливих умовах, психофізіології) у забезпеченні діяльності в екстремальних умовах. Система охоплює всі етапи роботи з персоналом: вихід на роботу, адаптація в екстремальних умовах діяльності, професійно-психологічна підготовка, виконання завдань в екстремальних ситуаціях тощо.

Діяльність в умовах надзвичайних ситуацій передбачає високі вимоги до фахівців оперативно-рятувальної служби, які повинні вміти постійно контролювати свій психологічний стан, бути готовими до ефективного та оперативного прийняття рішень, тверезо оцінювати ситуацію, а також бути в змозі пожертвувати власним життям в разі крайньої необхідності. Все це потребує значних психічних зусиль і психологічної стійкості. Важливим є те, що такі питання є спільними для екстремальної і для медичної психології, що розширює коло досліджень. Тому ми вважаємо, що доцільним є діагностика негативних впливів на особистість, яка перебуває в екстремальних умовах діяльності, а також корекція результатів цих впливів на ранніх етапах. Зокрема важливим є впровадження тренінгових форм роботи серед представників ризикованих професій з метою оптимізації психологічного здоров'я, а також вміння адаптуватися до складних екстремальних умов діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абабков В. А., Перре М. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии. – Спб.: Речь, 2004. – 166 с.

2. Бондар Г.О. Психологічні особливості діяльності у представників ризикованих професій / Г.О. Бондар [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.newlearning. org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2008/2.htm

3. Майборода А.О. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту А.О./ Майборода // Збірник Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, 2012. - №1. – С. 154

4. Радиш Я.Ф., Терент'єва А.В. Особливості управління процесом подолання наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру / Я.Ф. Радиш, А.В Терент'єва [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2009-01/RadyshStat.pdf

5. Розов В. Психологічне забезпечення діяльності в екстремальних ситуаціях / В. Розов // Соціальна психологія, 2013. - №4. – С.56-62

6. Смирнов Б.А. Долгополова Е.В. Психология деятельности в экстремальных ситуациях. Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007, - 276 с.

7. Тімченко О.Г. Кризова психологія: навч. посіб / за заг.ред Тімченка О.Г. – Х.: НУЦЗУ, міська друк., 2010. – 383 с.

8. Школяр Е.В. Проблема формирования регуляторного компонента психологической готовности у специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты / Е.В. Школяр // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України, серія: педагогічні та психологічні науки, 2013. - №1. – С. 568

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дячкова Ольга Михайлівна - провідний фахівець сектору міжнародних зв'язків Черкаського Інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного Університету цивільного захисту України ДСНС України.

Коло наукових інтересів: психологічні особливості діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби.

УДК 371.2 (09)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗА ПІДТРИМКИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Діана ЗАПОРОЖЕЦЬ (Черкаси)

В останні роки в системі педагогічної підготовки вчителів в університетах Німеччини відбуваються суттєві зміни з конвергенції мультимедійних технологій в навчальний процес. Науковці зазначають, що технології мультимедіа можуть успішно доповнювати традиційні методи підготовки майбутніх учителів-філологів, та наголошують на тому, що вдале поєднання цих компонентів є ціллю дидактичного процесу.[1],[3],[2].

Процеси модернізації педагогічної підготовки вчителів в університетах Німеччини набули глобального характеру, що робить все більш актуальним ґрунтовний аналіз з